

I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİNDE OSMANLI-ERMENİ VE RUSYA-ERMENİ İLİŞKİLERİNE İLİŞKİN BİR BELGE (15-16 KANUNEVVEL 1327)

MASOUMEH DAEI*

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Van çevresindeki Ermenilerin Osmanlı Devleti'ndeki konumları ve karışıkları olaylarla ilgili arşivlerde yeterince belge bulunmaktadır. Bununla birlikte bölgenin ileri gelenleri ve orada bulunan yabancı devletlerin temsilcileri ve yetkililerinin Osmanlı-Ermeni ilişkileriyle ilgili olarak yaptıkları toplantılarda neleri görüştüklarine dair sınırlı sayıda belge bulunmaktadır.

Bu anlamda Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hariciye Nezareti Siyasi kısım, Dosya No:2776, Gömlek No:65 Belge:7, Varak:9 da bulunan ve beş sayfadan oluşan belge çok önemlidir. O tarihlerde Ermenilerin bölgede içinde buldukları durumu ve karışıkları olaylarla ilgili olarak bilgi vermektedir. Ermenilerin faaliyetleri yanı sıra Rusların olaylara yaklaşımı ve muhtemel siyasetlerini de göstermektedir.

Van İngiliz Konsolos yardımcısı Şel Bey [L.Molyneux Seel], Konsoloslukta Vali, Kumandan Cabir Paşa, Rus ve Fransa Konsolosları Alferif ve Zazaki beyler, Erkânı Harp Reisi Kaymakam Cemal ve Belediye Reisi ile bir Rus'un katıldıkları bir ziyafet vermiştir. Ziyafet sonrasında dönemin siyasi gelişmeleri değerlendirilirken Ermenilerle ilgili konuların görüşmelere konu olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuşmalar, ziyafette hazır bulunan Osmanlı görevlisi tarafından dikkatle izlenmiş, daha sonra rapor haline dönüştürülerek hükümete sunulmuştur. Raporu yazanın belirttiğine göre ziyafet 15-16 Kanunu-i evvel 1327(28-29 Aralık 1911) gecesi verilmiştir. Ziyafete katılanlar arasında bulunan Rus Konsolosu Mösyö Alferif'in Ermenilerle ilgili olarak söyledikleri oldukça dikkat çekicidir.

Rus Konsolosu, görüşmeler esnasında Taşnakları çıkarıcı ve zararlı kişiler olarak nitelendirmiş, Osmanlı-Rus savaşı çıkartmak için çalıştıklarını vurgulamıştı. Onlar, Osmanlı-Rus savaşı çıkarsa gönüllü olarak öncülük yapabileceklerini konsolosa ifade etmişlerdi. Bu anlamda Rus Konsolosu Taşnaklara karşı çok şiddetli hareket etmek gerektiğini düşünmekteydi.

Rus konsolosu, Rusya'nın İran topraklarına girmesini de Kafkasya'dan oraya firar etmiş olan Ermenileri terbiye etmek, oradan çıkarmak isteğine bağlamıştı. Konsolos kendine yakın bir kişiye ise Rusya'nın İran'ı istila etmesinin nedeni olarak Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyetin ilanından sonra İslamlarla, Türkistan, Afganistan kısaca Asya da bulunan Sünni Müslümanların arasında şia mezhebinin yayılmaya bağlamasından

* Dr., Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı.

kaynaklandığını bu kişiye söylüyordu. Yemekte yapılan konuşmalar yalnız Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren konularla sınırlı değildi, İran ve Rusya'yı da kapsıyordu.

Burada değindiğimiz raporda Rus Konsolosu tarafından Ermeni sorununun her üç devleti de ilgilendirdiği üzerinde duruluyor, Rusya'nın Ermenilere karşı şiddete başvurduğu, Osmanlı yönetimininse de aynı şekilde davranması gerektiğini ifade ediyordu. Konuşulanlar bize göstermektedir ki Ermeniler, hem Osmanlı Devletini hem de İran'ı oldukça rahatsız etmektedir. Ayrıca bu belge, Ermenilerin ekonomik gücünü, İngilizlerin onları himaye ettiklerini, Taşnakların halkı ve köylüyü kendilerine yardıma nasıl zorladıklarını da ayrıntılı şekilde nakletmektedir.

Siyaset icabı Taşnaklara karşı oldukları imajı veren Rus konsolosu, Rusya'nın Ermenilerin kökünü kazmak bahanesiyle İran'a girmek istediğini ifade ederek, bir anlamda Ermeni sorunu ile mücadele eden Osmanlı Devletini, İran'ın işgali konusunda tarafsız kalmaya ve hatta bu eylemi desteklemeye çalıştığı görülmektedir.

Ermeni komitelerinin Anadolu'da ve özellikle Van'da yaptıkları terör eylemleri de bu belge içerisinde yer almakta, özellikle Van'da oluşturdukları gizli çeteler ve Kafkasya'dan kaçıp Osmanlı Devleti'ne sığınan Ermenilerin yaptığı faaliyetler ifade edilmektedir. Bu anlamda İran, hem bir geçiş noktası hem de bir üs olarak kullanılmaktadır.

Zamanla Ermenilerin kendi içlerinde de çatışmalar ortaya çıkmış, bunun sonucunda bir takım olaylar gerçekleşmiştir. Örneğin, Akdamar Manastırını soymaları ve Rahibi öldürmeleri ve akabinde işledikleri suçtu Türk askerleri ve Kürtlerin üzerine yıkmaya çalışmaları aslında dönemi ve tabii ki yaşananları yansıtmaları açısından önemlidir. Çetelerinin halkı soydukları ve hatta emeğiyle geçinen Ermenilerin, zengin ve nüfuzlu Ermeniler tarafından sömürüldüğü de belgede yer alan önemli bilgilerdir.

Dönemin büyük devletlerinin siyasi ve ekonomik çıkarları uğrunda hareket eden Ermeni ayrılıkçı gruplarına Rusya ve İngiltere'den para geldiği de bu belge içerisinde yer almakta, ayrıca Osmanlı hükümetlerinin Ermenilerle ilgili olarak izlediği politika da eleştirilmektedir. Suç işleyen Ermenilere karşı ciddi tedbirlerin alınmaması ve gereken cezaların verilmemesi bu anlamda Türk tarafı için en büyük sorunu oluşturmaktadır.

Rusları masum gösterse de, dönemi yansıtmaları ve bölgede gelecekte çıkacak olaylara ışık tutmaları açısından önemli olan bu yazının orijinali şu şekildedir:

*“Dâhiliye Nezareti Muhaberat- ı Umumiye Dairesi Dördüncü Şube
12202/107 numaralı tahriratin malfufudur*

“Mah-ı sabıkın 15–16. Cuma gecesi Van İngiliz Vis konsolosu Yüzbaşı Şel Bey tarafından konsoloshanede Vali, Kumandan Cabir Paşa, Rus ve Fransa konsolosları Alferif ve Zazaki beyler ile Erkan-ı Harb Reisi Kaymakam Cemal ve Belediye Reisi, bir Rus beyin hazır olduğu halde verilen ziyafetten sonra cereyan eden musahebe esnasında Rus konsolosu Mösyö Alferif'in şayan-ı dikkat görülüb avdetde hemen aynen zaptına gayret ve itina olunan ifadat ve beyanatıdır:

Rus konsolosu Mösyö Alferif; bu Taşnaklar muzır ve menfaatperest adamlardan başka bir şey değiller. Bunlar daima Rusya ile Devlet-i Osmaniye arasında bir muharebe ihdasına saidirler. Bunlar meyânında bu gün Türkiye’de Türkiye menfaatine hadim gibi görünenlerden pek çokları kendi lisanları ile böyle bir muharebede Rus ordularının pişdarları arasında bulunacaklarını bana beyan ve itiraf eylemişlerdir. Binaen aleyh bunlar için vatan ve millet yoktur. Bunlar gayet fena adamlardır. Bunlara karşı son derece şiddetle hareket etmek lazımdır.

Bugün Rusya’nın İran’a tahattisi; sırf Kafkasya’dan oraya firar etmiş olan Ermeni kavmiyetlerini terbiye etmek, İran’ı bunlardan tathir eylemek, bu muzır insanların oralardan da işgalat ve tasallüdatda bulmalarına mani olmak maksadına mübtenidir ve bunun için orada da kendilerine karşı gayet şiddetle hareket edeceğiz.

Yine Rus konsolosu Mösyö Alferif’in mevsukü’l-kelam ve kendisiyle gayet entim bir zata bir gün esnay-ı müsahebede, “Rusya’nın da bugün İran’ı istila eylemesi, havali-yı mezkureyi işgal-ı askeri altına alması esbab-ı hakikiye ve yedinesinin; ilan-ı hürriyetle iktisab-i serbesti eylemiş olan memalik-i Osmaniye’de ki İslamlarla Türkistan, Afganistan hulasa Asya da bulunan ve süni-ül mezheb olup yavaş yavaş kendilerinde de teyakkuz ve intibah asarı görülmeye başlamış olan İslamların bir ati-yi meçhulde muhtemel ve melhuz olan ittihadlarına ve birleşmelerine mani olacak maksada vasıl yegânesiyle mezheb-ı şianin pek ziyade münteşir ve Rusya’nın bu maksad-ı müzmir ve hafisini vücûda getirmeye en müsaîd bir kıta demek olan İran’ı işgal eylemek” tarzında beyanat ve itirafatta bulunduğu konsolos-ı mumaileyhin ağzından işiden mezkûr zat tarafından beyan ve ihbar eylemiştir.

Göreceksiniz ki: az bir zaman zarfında orada da bu şerirlerden asar bırakmayacağız. Fakat bizim orada sıkıştırdığımız bu fena adamların kafesi muahharen size, Türkiye’ye firar edeceklerdir. Nitekim Kafkasya’dan bizim taziyik ettiklerimizden bu gün firarla buraya gelmiş ve her biri birer mevki ve calib-i dikkat birer servet sahibi olmuş bulunan ve buradaki saf huzur ve sükûn ihlal eylemiş olanlar gibi bu gelecekte de bunlara bir zamime teşkil eyleyeceklerdir. Eğer Osmanlı hükümeti de bunlara bir kıymet ve ehemmiyet vermez, yüz göstermezse bir fenalık yaptıkları zaman, bizim gibi, şiddetle hareket eyleser ben, eminim ki, burada da bir fenalık ikına cesaret edemez, fırsat bulamazlar. Bu muzır insanlara karşı bile merhamet en şiddetli ceza ile mukabile etmek lazımdır. Nasıl ki: biz Kafkasya’da böyle hareket ettik ve bugün Kafkasya’da köklerini kazdık. Bunlar evvelce umumiyetle Kafkasya’dan, Londra’dan para alıyor, muavenet ve himaye görüyorlardı. Vakta ki: biz bu meselede İngilizlerle anlaştık ve kendilerine karşı olunca şiddetimizle takibat ve mücazata bulunmaya başladık. O zaman derhal mazarratlarının önünü aldık. Vücutlarını, fenalıklarını ortadan kaldırdık. ve o zaman hepsi Memalik-i Osmaniye’ye firar ettiler. Burasını alt üst ederek kana boyadılar. Binaenaleyh bu muzır mahlûklar zerre kadar merhamet ve insafa laik değildiler. Rusya’da ki zengin, milyoner ve evvelce bu Taşnak komitesine nakden muavenette bulunan birçok sahibi mevki ve haysiyet zevattan mürekkep bir ziyafette, bu taraflara geleceğim cihetle bu yerlerde muhtaç-ı himaye ve muavenet namuslu Ermeni fukarası bulunacak olursa bu kabil kimselere yine her zaman nakden ve süver-ı saire ile ibzalî ianata hazır ve amade bulduklarını bu zengin ve namuskâr Ermeniler

beyan ve ifade eylediler ve fakat şimdiye kadar kendilerinde nakden getirdikleri muavenetleri suüstimal ederek birçok fenalık, kan dökülmesine, hanuman sönmesine badi olan Taşnaklara fimabad kattiyen hiç bir suretle muavenet ve müzaherette bulunmayacaklarını da temin ve ilaveten dermeyan eylediler.

Bizzat bana eski vatandaşlarınızdan, ihtiyar Ermenilerden pek çokları: biz bundan 25-20 sene evel pek rahat ve pek mesut idik. Hükümetimizden çok memnun bulunuyor ve her suretle himaye ve muaveneti görüyor idik. Ticaretimiz, servetimiz, kazancımız pek mükemmel idi. Vakta ki bu komiteler, Taşnaklar, meydana çıktı. Hükümetimizin bize karşı olan fikri, nokta-i nazarı değışti. Ticaretimiz, servetimiz, kazancımız, hulasa bütün huzur ve rahatımız bozuldu. En nihayet bu kadar kan akdı. Can telef oldu. Emniyet ve istirahatımız kalmadı. Bundan biz ne kazandık? Bilakis kâmilen ziyân ettik. Bu hallerden kimler istifade etti? Asıl ve nesilleri bizce meçhul maksat ve fikirleri gayri malum birçok türediler, diyarı ecnebiyeden gelmeler meydan aldılar. Birer külah kaptılar. Servet ve sermaye sahibi oldular. Biz ezildik, gaip ettik. Onlar çıktılar, onlar kazandılar. Ve... Tarzında beyanat ve kemal-ı suzeş ve teessürle itirafatta bulunmuşlardır.

Filhakika da mesele böyle olmuştur. Eğer İngilizlerden Ermeniler himaye-i mazhar-ı muavenet olacaklarını bilmemiş olsa idiler ihtilal çıkarmaya, beyhude yerde bu kadar kan akıtmaya cesaret edebilirler miydi? Rusya'dan nakden muavenet görmeleri, İngilizlerden himaye bulmaları onlara cüret verdi. Memleketimizde kanlı bir hatıra vücuda getirdiler. Yoksa aksi halde hiçbir şey yapamazlardı. Öyle değil mi? Kaptan Şeel!

İngiliz Van Vis konsolosu Yüzbaşı Şel;

Evet öyledir. Fakat Gladstone¹ ne maksatla bunlara himaye etti bilmem. Şimdi Londra'da da bir kuvvet ve kıymetleri kalmamıştır. Filhakika hareketleri makul değildir. Bunları sokakda gördükçe müteessir oluyor, huylanıyorum. İyi adamlar değildirler.

Mösyö Alferif devam ile ben bu Taşnakların yaptığı cinayetlerden ne kadar müthiş cinayetler bilmem ki hepsi meçhule kalmış fail ve mütecasirleri hiç bir ceza görmemiştir. Bu hal biçare, saf, namuslu ve gayet mutii, çalışkan, ahali üzerinde pek fena bir tesir ve korku uyandırmış, bu fena mahlûklara körü körüne bir itaat ve inkıyat his ve zaruretini tevlit eylemiştir. Gerek İran köylüleri gerek sizinkiler pek namuslu, çalışkan insanlardır. Ben bunları pek iyi bilirim.

Fakat bu muzır mahlûklar bu zavallıları rahat çalışmaya bırakmıyorlar. Onlara ne türlü silah veriyor. Cebren parasını alıyorlar. Köylerden muhtelif vesilelerle para ve saire topluyorlar. Bu biçarelerin mal ve canını daimi bir tehlike içinde bulunduruyorlar. Ahali artık her hakikatı öğrendi ise de sülûkler gibi enselerine yapışmak olan bu habisler biçarelere göz açtırmıyor nefes aldırıyor onları rahat bırakmıyor. Ahali şüphe yok ki şiddetle istirahat ve emniyete muhtaçtır. Hükümetin, bu kere bu muzır insanların elinden kendilerini kurtarmaya niyet ettiğini görseler dört

¹ William wart Gladstone, İngiltere Başbakanı (1899-1898).

el ile sarılacak, minnettar kalacaklardır ve o zaman ne esrarengiz mezalim ve cinayet ika-i edildiğini de kâmilten meydana koyacaklardır. Onlar için ahaliyi bunların taadiyat ve tazyikatından kurtarmalısınız. Siz, yanlış hareket ediyorsunuz, bunlara bir kıymet ve ehemmiyet vermiyorsunuz. Hal bu ki bugün bunların hiçbir tarafta bir kıymet ve ehemmiyetleri kalmamıştı. Her hükümet bunların mahiyet ve fikirlerini artık anlamıştır. Onlara tesahup ve muavenet edecek kimse yoktur. Ve işte biz bu maksatla İran'a girdik. Bu muzır mahlûklardan o, saf, muti ahaliyi kurtaracaktır. Bugün Tebriz ve Tahran'da umumi kumandan olan ve Yefrum Han namıyla yad edilen şahıs, Reşt'de bulunduğum zaman iki seneye kadar benim hizmetçim idi. Bu adamı pek iyi tanırım. Ayda kendisine 10 ruble maaş veriyordum. Bugün bütün İran'a kumandan olan merkumun aslı Kafkasyalıdır. Şimdi bunlara nasıl insaf ve merhamet etmeli yapmadığı mezalim, habaset bırakmıyor. Bugün İran'da ki Rusya konsoloshanelerine binlerce muti ahali gelmiş. Bu biçareler aman bizi bunların mezaliminden kurtarınız diye feryat ve istimdat ediyorlar ve işte biz de bunun için bu muzır mahlûklardan bu muti, namuslu ahaliyi kurtarmak isteriz.

Ben İranileri pekiyi tanırım. 6 sene orada kaldım. Çok çalışkan namuslu insanlardır. Onlar sükûn ve huzurdan başka bir şey istemez. İtaatdan başka bir şey düşünemez. Fakat Kafkasya'dan kaçıp İran ile Memalik-i Osmaniye'nin her tarafına yayılmış olan bu Taşnaklar ne orada ve ne sizde bu biçare ahaliyi rahat bırakmıyorlar.

İran'da bu fena adamlara karşı ittihaz edeceğimiz tedbir-ı şedide neticesinde oradan da kendilerini kaçıracağız. Orasını da Kafkasya gibi vücutlarından tathir edeceğiz. Fakat korkarım ki bunlar, sonra, kâmilten size kaçıp gelecekler. Sizin başınıza bela olacaklar ve sizin ahalinizi, hükümetinizi rahatsız edecek işgal edeceklerdir. Eğer siz de bizim gibi kendilerine karşı şiddetle hareket edecek olursanız emin olunuz ki ahalinizi kurtarmış olursunuz.

Bugün, dediğim gibi, bunların artık hiç bir kuvvet ve kıymetleri kalmamıştır. İşte bugün intihab edilen Patrik Efendi onların muhalifidir. Eçmiyazin için intihab edilecek de böyle olacaktır. Her tarafta böyle hükümleri kıymetleri kalmamış olan bu muzır mahlûklara yüz vermek caiz ve bir hükümet için doğru bir hareket değildir. Hükümet ekseriyete istinat etmeli, onlara muavenet eylemeli ve yoksa hareketlerinde bir itirad olmayan takib-i menfaatinden başka bir emel ve fikir perverde etmeyen kimselerde mümaşat etmek ekseriyete fenalık eylemek demek olur. Ahali ekseriyeti bunların elinden kurtarmalıdır.

Mesela burada bir İşhan vardır. Bu Rusya da Kafkasya'da bir nefer idi. Hizmeti askeriyesini ikmal etmeden firar ederek buraya geldi ve enva-i cinayet ve melanetlerde bulundu. Daha evelleri Van'da adeta bir hükümdar kadar haiz-i ehemmiyet ve nüfuz idi. Bu sayede hem mühim bir mevkii ve hem mühim bir servet sahibi oldu. En nihayet de tabiiyet-i Osmaniye'ye geçti.

Bekir Sami Bey bunların tabiiyet-i Osmaniye'ye geçmesi için müsaade edilmesi için bana sorduğu zaman aman isterseniz hepsini tabiiyet-i Osmaniye'ye kabul ve ithal ediniz. Biz de Kafkasya'da bu kabil yadigârlar pek çoktur. Arzu ederseniz kemal-i memnuniyetle onları da gönderelim. Biz zaten memleketimizi bunların mazarratından

vücutlarından tathir etmek istiyoruz. Bunları tabiiyet-i Osmaniye'ye kabul ederseniz bizim bu maksadımızda hizmet etmiş olursunuz ve bizde budan pek ziyade memnun oluruz. Fakat korkarım ki: bu adamlar sizin için de ileride bir gaile bir bela olacaktır. Biz de bir hiç, adi bir nefer iken burada bir mevkii ve servet sahibi olan işbu İşhan Akdamar Manastırındaki antika ve sair zi-kıyyem eşyayı aşırarak için teşebbüsatta bulunmuş ve o zaman Manastırda bulunan Rahip Arsen Efendi buna mani olduğu için kendisi vahşiyane bir surette ve esrarengiz bir şekilde katl ve itlaf edildi. Bu bedbaht maktulun katillerine ne yapıldı? Hatta katilleri meydana bile çıkarılmadı. Aynı zamanda hükümete ait olması lazım gelen kilisenin eşyasını muhafaza etmek bunlara kaptırmamak istediği için zavallı Rahip Arsen bu vahşilerin kurbanı oldu. Gitti.

Rahib-i merkum bu suretle esrarengizine bir şekilde katl ve napedit edildiğinden sonra Manastırı soymak isteyenlere karşı mümanaat ve muhalefet etmek artık kimin haddine düşmüş idi. İşte bu vakıa-yi cinayetten sonra Manastırı suhulet ve rahatça soydular. Ve sonra da Manastırı Kürtler, askerler soydu arcufasını ortaya attılar. Gerek Manastırda oturanlara ve gerek sair icap edenlere Manastırların sirkat edilen eşyası hakkında bir şey sorulacak olursa, bu yolda Kürt ve askerlere atf ve isnad edilmesi ihtar ve tenbih edildi. Ve bu suretle da etrafa işae olundu. Şimdi bunun için her kime bir şey sorsanız size bu yolda cevap verirler. Hâlbuki: hakikat-i halde eşya-i mezkûrun gasp ve sariki İşhan ile rüfekası olduğu herkesçe malumdur.

Bu İşhan bir müddet sonra gizli olarak eşya-i mezkûrun da bir kısmını satmak için Viyana'ya gitti. Fakat böyle şeyler, birden ve aşikâr olarak Avrupa'da da satılmayacağı için ceste ceste satılıyor. Henüz bu eşyanın kâmilen satıldığına kani değilim. Hatta geçenlerde bir komisyoncu marifetiyle bu eşyadan bir kaç parçasını gayet ucuz bir fiyat ile satın aldım. Eşyayı bana getireni sıkıştırdım. Nereden aldığını sordum ise de söylemedi. Fakat sonra, ben, eşyanın nereden geldiğini öğrendim. Bu İşhan evelleri bana sık sık geliyordu. Ve benim yanıma geldiği zamanlar Türkçe ve hükümete gittiği zamanlar Rusça konuşurdu. Bu da denksizliklerini gösterir bir misaldir. Sonraları bu muzır insana yüz vermemeye başladım. Evime kabul etmedim. Pencerede durduğum halde, kasden, evde yoktur dedirtirdim. Ve o suretle evimden ayağımı kestim. Mamafih elan her vesileden istifade ederek evime gelmeye çalışıyor. Ve geldiği zamanda bir hürmetsizliğini veya âdem-i kabul görmemek için yanında mutlaka diğer birisini bulunduruyor. Ve bu suretle kabule mecbur olacağım birisine refakat etmekle kendisini kabul ettiriyor. Mesela: bizim imparatorun eyyam-i resmîyesinde tebrike koşuyor. Hâlbuki kendileri sosyalist fikrine hadim görünüyorlar. Öyle olduğu halde bu adam ve rüfekası neden yine en müstebit bir hükümdarın eyyam-i mahsusenini tebrik için o müstebit hükümdarın bir memuru olan benim evime koşuyor. İşte bunlar böyle maksatsız, maslaksız, muzır ve menfaatperest kimselerdir. Artık bunlara bir kıymet ve ehemmiyet vermekte bir mantık ve maluliyet var mıdır? Bilmem.

“Yine böyle bir adam olan Karmina, bir gün, ne için böyle hareket ettiklerini sordum. Bana cevap olarak: Biz zaten Rusya hükümeti hesabına, menfaatine çalışıyoruz, Rusya ile Osmanlı hükümeti arasında bir harp olacak olursa Rus ordularının ilk pişdar kıtaatı meyânında beni göreceğinizden emin olabilirsiniz” dedi.

Mösyö Alferif

Bunların her memleketten kökünü kazmak, ahali-i mutieyi bunların eyadi-i tecavüz ve taadisinden kurtarmak her hükümetin vazifesidir. Ve işte biz bu vazifenin edası maksadıyla İran'a girdik ve göreceksiniz ki: Orada da ittihaz edeceğimiz tedabir-i şedide sayesinde pek az bir zaman zarfında, Kafkasya gibi, orasını da bu muzır mahlûklardan tathir eleyeceğiz. Kurtaracağız. Konsolos beyin bu ifadatına işlenen cinayetlerden, gizli kalanlardan bir iki tane misal da ilaveten beyan eyledi.

15-16 Kanun-ı Evvel 1327 tarihli zabtın suretidir Aslına mutabıktır.

İzah: Karmına aslen Kafkasyalı bir Papa iken terk-i meslek ile vadi-i şekavete sapmış ve bugün Van vilayeti Ermeni mukatibi müfettiş tayin edilmiştir. Tiflis vilayeti ile Dâhiliye nezareti arasında kendisi hakkında uzun uzadıya bir muhaberat cereyan etmiş nasıl bir maksat ve emel perverde eder bir adam olduğu muhaberat-ı mezkûra ile pek güzel teşrih ve tafsil edilmiştir. Muş'da bulunduğu zaman köylülere karşı taşkınca olan hareketten dolayı mahkemece arandığını his eder etmez firar ve ihtifa eylemiş ve ahiren meydana çıkmış olan bu Karmış hakikaten müfsit ve muzır bir şahıstır. Rusya konsolosuna karşı olan ifade ve cevabı kendisinin nasıl bir mahiyet ve tynette yaratılmış bir mahlûk olduğunu ispata kifayet eder."²

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hariciye Nezareti Siyasi Kalemî, 2776/65-7.

روزه خجراته مغفیه ۱۳۳۰/۷

۲۴۶۶

کتابخانه

مجموعه
مخطوطات

ماه سابق ۱۳۳۰/۷
در روز شنبه ۱۳۳۰/۷
در روز شنبه ۱۳۳۰/۷
در روز شنبه ۱۳۳۰/۷

در روز شنبه ۱۳۳۰/۷
در روز شنبه ۱۳۳۰/۷
در روز شنبه ۱۳۳۰/۷
در روز شنبه ۱۳۳۰/۷

در روز شنبه ۱۳۳۰/۷
در روز شنبه ۱۳۳۰/۷
در روز شنبه ۱۳۳۰/۷
در روز شنبه ۱۳۳۰/۷

۵
 ۶۵/۳۳۷۲
 اولی آن بود که بقدره برده بر صبیح شکی این بقدره ...
 ویران و بر آن روزها سرخامه یا بقدره زمانه اینک ...
 بر نامه ایقانه حیات ابدی ...
 تا صبح که ...
 بر نامه و به اینک ...
 و کتبی بر قاری اوید ...
 و هر دو کتبی ...
 قاری بر اوید ...
 با طاق بلا ...
 و بیگ سوراخ ...
 تا از آن جز ...
 نقطه نظر ...
 قاری آن ...
 اینک ...
 توده دیر ...
 قاری اینک ...
 بر نوشته در ...
 نه الحقیقه در ...
 امضول ...
 صحیح بود ...
 یا یا مایه ...
 انگیزان ...
 اوت اوید ...
 نه الحقیقه ...

(۶) ...
 و قیبت ...
 نفاس ...
 بر لند ...
 کتور ...
 لا شاف ...
 در بیان ...
 مسیحا ...

